

5. Heidegger M. Die Grundprobleme der Phänomenologie (Sommersemester 1927) / M. Heidegger. – Hrsg.: Friedrich–Wilhelm von Herrmann. Zweite Auflage. Band 24. – Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann Verlag, 1989. – 473 p.

6. Heidegger M. Grundfragen der Philosophie: Ausgewählte «Probleme» der «Logik» (Wintersemester 1937/38) / M. Heidegger. – Hrsg.: Friedrich–Wilhelm von Herrmann. Band 45. – Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann Verlag, 1984. – 233 p.

Selysheva D. V., master; V. N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine, Kharkiv), dariya-koshka@mail.ru

Disclosedness of Dasein als Mitsein in the Martin Heidegger's philosophy

The purpose of this work is a historical and philosophical and systematic research of the concept of Dasein in Martin Heidegger's texts and a possibility of a disclosedness of Mitsein. Hermeneutic, comparative-historical and systematic methods are applied. Work breaks up to two parts. In the first part the comparative-historical analysis of the concept of Dasein is carried out. The analysis comes to the suggestion of the integrity of the concept of Dasein in a historical and philosophical dimension. The purpose of the second part is the comparative-historical analysis of the concept of Mitsein in the modes of disclosedness. Heidegger's concepts, related to the Mitsein, acts as a methodological material. The purpose of final part of the work (conclusion) is a summing up and a creation of a complete definition of Mitsein. The revealed integrity of the concept allows to draw a conclusion that formation of various phenomena of being-with-each-other (Miteinandersein) is possible in modes of mutual understanding (disclosedness) or misunderstanding (closedness).

Keywords: Dasein, Mitsein, disclosedness, understanding, mutual understanding, mutuality, selfhood, being-in-the-world, being-with-each-other.

Селищева Д. В., магістр, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (Україна, Харків), dariya-koshka@mail.ru

Розізнаність Dasein als Mitsein в філософії Мартіна Гайдеггера

Метою роботи є історико-філософське і системне дослідження концепції Mitsein в текстах Мартіна Гайдеггера та можливостей розізнаності Mitsein. Застосовуються герменевтичний, порівняльно-історичний і системний методи. Робота розпадається на дві частини. У першій проводиться порівняльно-історичний аналіз концепції Dasein. Аналіз приходить до цілісності концепції Dasein в історико-філософському зрізі. Метою другої частини виступає порівняльно-історичний аналіз концепції Mitsein в модусах розізнаності. Методологічним матеріалом є концепції Гайдеггера, в яких мова йде також і про Mitsein. Метою заключної частини роботи (висновок) є підведення підсумків та створення цілісного визначення Mitsein. Виявлена цілісність концепції дозволила зробити висновок про те, що формування різних феноменів буття-одне-з-одним (Miteinandersein) можливе як в модусах взаєморозуміння (розізнаності) або взаємонерозуміння (замкнутості).

Ключові слова: Dasein, Mitsein, розізнаність, розуміння, взаєморозуміння, взаємність, самість, буття-в-світі, буття-одне-з-одним.

* * *

УДК 930.2

Петрушко Л. А.,
магістр, Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ),
Liudmylchuk@mail.ru

ОБСТАВИНИ ПЕЧАЛІ ТА ПЛАЧУ В ТЕКСТІ КИЄВО–ПЕЧЕРСЬКОГО ПАТЕРИКА

Стаття присвячена розгляду обставин смутку та плачу, які були надзвичайно важливими в добу середньовіччя, за текстом Києво-Печерського Патерика. Умови, за яких у джерелі згадуються ці емоції, відображають дві складові минулої дійсності: реальні ситуації, у яких вони проявлялися в ту епоху, та розуміння їх доцільності або недоцільності в конкретних випадках, а отже – значимості для християнина того, чим вони викликані.

У статті проаналізовано 16 категорій обставин печалі та сліз. Зважаючи на те, що Києво-Печерський Патерик є агіографічною пам'яткою, у якій змальовані подвиги преподобних отців, більшість умов пов'язана саме з монашестеуючими і різними аспектами духовного життя. Набір обставин смутку та плачу, представлений у Патерику, пов'язаний і з тим фактологічним матеріалом, який вміщений у тексті, і з авторським розумінням важливості актуалізації тієї чи іншої обставини, із знаком плюс чи мінус відповідно.

Ключові слова: Києво-Печерський Патерик, обставини печалі та плачу, українське середньовіччя.

У другій половині ХХ ст. виникає і набуває свого поширення антропологічний підхід в історичних дослідженнях. До числа проблем, які вивчають

послідовники цього напрямку, належить, зокрема, «невловимий» емоційний світ людини минулих епох. Саме він дозволяє по-справжньому «олгодити» історію. Зважаючи на те, яке глибоке духовне значення мали в добу середньовіччя сльози, вони (разом із близькими до них сумними емоціями) заслуговують на особливу увагу в цьому загальному ключі історико-антропологічних студій.

Світ плачу людини минулих епох не обділений увагою в науковій літературі. Так, до теми сліз у християнській православній традиції звертається архимандрит Кіпрської Православної Церкви Єпифаній (Євфівулос) [2], у середньовічній, більшою мірою західній – Ж. Ле Гофф та Н. Трюон [4], у духовній культурі старообрядців – Ф. Конт [3]. Однак проблема суму та сліз на основі вітчизняних матеріалів, наскільки нам відомо, донині ніким спеціально не вивчалася, у той час як їх інформативний потенціал досить значний. Серед цих джерел «однією з найбільших за обсягом і найцікавіших за багатством культурно-історичного змісту» [6, с. 388], однією з найулюбленіших (про це свідчить велика кількість списків, які дійшли до нас) у середовищі давньоруських (та й пізнішого часу) читачів пам'яток є Києво-Печерський Патерик (далі – КПП). Виявлення в ньому згадок печалі та сліз і їх аналіз сприятимуть реконструкції світоглядних орієнтирів та поведінкових моделей людини українського середньовіччя. Одним із інструментів такої реконструкції варто обрати, на нашу думку, дослідження обставин – умов, за яких ці емоції мали місце чи бачилися можливими. Чому саме їх? В. М. Лур'є зазначає, що «в системі церковної життя ... то содержание, которое доступно немногим профессионалам через посредство догматических, канонических или исторических трактатов, становится всеобщим достоянием через агиографию (підкреслення наше – Л. П.) – и в этом состоит важнейшая функция этого рода литературы, да и вообще культура святых» [5, с. 53]. Тобто богослов'я загалом, і богослов'я смутку та сліз зокрема, передавалось (й передається) християнину через агіографічні тексти. У них догматичні, канонічні істини викладалися посередництвом прикладів, конкретних життєвих ситуацій тощо. А отже, йдучи у зворотному напрямку – вивчаючи останні – можна наблизитися до розуміння того, якими були ідеї, що знайшли своє втілення у згадці того чи іншого моменту з життя святого.

Отже, у даній статті будуть аналізуватися обставини печалі та плачу. При цьому візьмемо до уваги всі контексти згадування досліджуваних емоцій у тексті (тобто і ті, де повідомляється про реальний їх прояв героями КПП, і ті, де про них ідеться як про те, що відбудеться, або є бажаним, потрібним, або, навпаки, що не мало місця в дійсності).

Для класифікації було відібрано 161 лексичну одиницю, що позначає плач або печаль (частина повідомлень залишена поза межами даної систематизації через складність у визначенні обставин). 161 – це кількість слів-означень, а не емоцій, тобто ми окремо підраховували поряд зазначені «скорбь, печаль, тугу» (це – один із прикладів, яких у тексті чимало). Такий підхід здається нам виправданим, оскільки кожне слово могло служити підкресленню конкретної думки в час створення КПП. Якщо автор хотів передати велику християнську любов прп. Феодосія до ближніх, то й повідомляє, що святий «желаше си его ради и велии скръбяше о том,

и съ слезами того миловаше» [1, с. 57]. Бажаючи, як ми припускаємо, передати те, наскільки важко було братії, коли не могли обрати наступного ігумена після смерті попереднього, літописець пише: *«бысть скорбь велиа въ братіи, и туга и печаль»* [1, с. 192]. Там, де смуток оцінюється негативно, кількість означень свідчить, як нам здається, про важливість загострення на цій проблемі уваги читача/слухача (яскравим прикладом є сум через втрачене майно). У випадках, коли ставлення до печалі за тих чи інших умов припустимо розуміти як нейтральне, чисельність, може говорити нам, наприклад, про труднощі монашеського побуту (якщо брати до уваги печерножителство у несолодку їжу; принаймні, хоча б деякі з цих повідомлень). Власне, в цілому, згадки (навіть кількісно мало представлені, а все ж представлені, порівняно з тими, яких немає взагалі), напевно, свідчать або про важливість/значимість тих чи інших обставин, або про їх актуальність (це залежно від авторських оцінок).

161 слово-означення ми розподілили між 16 категоріями обставин. За нашими підрахунками, найпоширенішими смуток і плач є в покаянні, в умовах очікування власної смерті (до 30 згадок). Між цією обставиною та обставиною «Молитва» існує особлива залежність. Як правило (хоча і не завжди), покаяння виражається саме в словах молитви. В одних місцях тексту про це зазначено, у деяких – можна зрозуміти з контексту. З іншого боку, дуже часто і сльози на молитві пов'язані саме з каяттям (особливо це стосується тих місць тексту, де не зазначено прохання на молитві). Власне, покаяння – це одна з основ християнського, і зокрема монашеського, шляху: *«Лгьно бо есть, намь, братіе, нарекишимся иноком, по вся дньи каатися грѣховь своихъ, покааніе бо есть ключь царства небснаго, бес того бо не удобь жити никому же, покааніе есть путь, въводяй въ породу. Того пути, братие, дрѣжимся, на том пригвоздим плеснь и стопы, к тому пути не приближается змій лукавий, того бо пути шествіа нынѣ прискрѣбна, послѣди же радостна суть»* [1, с. 42]. До розуміння своєї гріховності і неможливості виправдання перед Богом приводили також слова 142-го Псалма: *«яко не оправдится пред Тобою всяк живый»* (про велике значення Псалтиря для монашествуючих свідчить сам КПП). З огляду на сказане, очевидно, цілком правомірно вбачати за сльозами на молитві (і в багатьох інших випадках) саме покаяння. Але в цьому контексті воно виступає причиною сліз, а обставиною все-таки можна назвати молитву. Ті ж згадки плачу, де покаяння більш чітко виражене і де не сказано про молитву, ми віднесли саме до категорії «покаяння».

«Покаяння, очікування власної смерті». Плач¹ через свої гріхи заповіданий Самим Господом у Євангелії, і ці слова наведені у КПП: *«блажени плачущи, яко тѣи утѣшатся»* [1, с. 161; Мф. 5:4]. Печерський Отечник згадує ще одні слова з Святого Письма про плач у покаянні: *«да стьявий съ слезами пожнетъ в радости рукоати своя: плахаху бо ся, рече, вмѣтающе стьмена своа, сѣи о Христъ утѣшени будутъ»* [1, с. 161].

Коротко охарактеризуємо, з чим же конкретно пов'язане слізне каяття у тексті джерела. До 8 слів пишуть про плач прп. Феоділа (а ще одне згадує його «скорбь»),

коли він почув про свою скору смерть). Ми не об'єднали повідомлення про його сльози як один випадок, тому що у такому разі категорія покаяння втратила б свою кількісну вагу, а плач цього святого, детально описаний у тексті, на наш погляд, відіграв велике значення у розумінні необхідності плачу за свої гріхи. Святий кається і плаче через свою гординю. Далі, згідно з текстом, можливо, з'являються й інші обставини його сліз (осліплення–втрата зору, відхід до Господа св. Марка², неотримання того, що просив – відійти до Господа разом із св. Марком або прозріння, очікування прозріння перед смертю як того, що є бажаним і, водночас, що буде знаменням преставлення). Тут ми зіткнулися із труднощами, розв'язання яких поки що нам невідоме (тобто яка обставина згодом переважала у сльозах прп. Феоділа). Хоча той факт, що прп. Феоділ був похвалений Ангелом і сподобився Царства Небесного якраз за сльози³, мабуть, вказує на ту ж таки покаянну обставину плачу. В інших випадках, про які можна говорити напевно, діячі Патерика зі сльозами каються чи повинні каятися через свої ворожнечу по відношенню до ближнього, недостойність благодаті (щоб була намісна ікона на свято), срібллюбство (чи, швидше, недовіру Промислу Божому), санолубство, наслідування мирських звичаїв, насміхання над ближнім. Три слова – це складові повчання прп. Феодосія братії, ними він навчає, як потрібно богоугодно жити (*«възыщем Бога рыданіемъ и слезами»* [1, с. 41]) і характеризує спасенний шлях покаяння (*«того бо пути шествіа нынѣ прискрѣбна»* [1, с. 42]). Згадує КПП і **запізніле каяття**. Із чим конкретно пов'язані ще 7 згадок сліз у покаянні – ми не змогли достеменно визначити.

Наступними за кількістю (25) йдуть повідомлення про плач і печаль у зв'язку зі **смертю ближнього**. Власне, два з них – це порівняння сліз (*яко и по мертвѣм* [1, с. 35]), які мали місце за інших обставин, але по своїй силі були схожими до цієї⁴. Кількісний показник повідомлень про плач та печаль у зв'язку з чієюсь смертю не повинен нас вводити в оману. Попри те, що у КПП чимало згадок про преставлення і поховання описуваних ним осіб, емоції у зв'язку зі смертю згадуються лише по відношенню до прп. Феодосія (9), прп. Николи Святоші (8), прп. Марка (2), злодія (2), прп. Іоанна та Євагрія. І йдеться не лише про смерть, яка відбулася, але й про ту, про яку знають наперед. Щодо обставин (природи) плачу у зв'язку зі смертю цих діячів КПП, то у нас є деякі зауваження. Сльози св. Феоділа, можливо, не так викликані скорим відходом св. Марка, а жалем ще й за собою, через власну сліпоту. За Євагієм братія плаче, бо тут мала місце раптова, неочікувана смерть. Св. Григорій заплакав через смерть злодія (яку він передбачив), можливо, із двох причин: із звичайного людського співчуття, що людина помре, а, по-друге, що помре нерозкаянною.

Категорія **«Нещастя ближнього»** за чисельністю згадок знаходиться на третій позиції (20). На відміну від двох попередніх, представлених в основному плачем, ця обставина більше супроводжується печаллю та подібними емоціями. Вони виникають і у зв'язку з нещастями

² Це місце у тексті ми відносимо до категорії «смерть ближнього».

³ Правда, Святий Ангел і дорікає подвижнику (напевно, за сльозозбирання).

⁴ Ці два до кількості згадок в означеній категорії ми враховували, а до загальної кількості (161) – не долучали.

ближніх, що стосуються їх духовного життя і спасіння (8), і коли це скорботи земні (10), а двічі – через ненаписаність Життя прп. Феодосія (тобто це дуже умовно можна назвати нещастям ближнього (маємо на увазі прп. Феодосія)). Святи Ангели (такий випадок у тексті один) та діючі особи КПП плачуть і сумують через позбавленість людей Літургії, можливу смерть монаха у ворожнечі, погрозу ближньої накласти на себе руки, відхід брата від монастиря (найбільш чисельна група), а також через примусове повернення батьком сина – чорноризця в мир. Щодо нещасть, які не стосуються безпосередньо душі, то тут такі емоції викликані арештом і покараннями ближніх за злочин, убогістю та хворобою ближніх, загрозою ув'язнення, несправедливістю з боку судді, вигнанням з монастиря ігумена. Співчуття як прояв любові має місце не лише у випадках, коли ближній безневинно страждає, а й тоді, коли умови, у яких він перебуває, є для нього заслуженим покаранням.

«**Молитва**». Серед 16 випадків слізної молитви є такі, у яких не конкретизоване звернення до Господа (їх 5), і такі, де зрозуміло, про що молилися герої КПП. Із 11 таких місць, в одному йдеться про подячну молитву, а решта повідомляють про прохання. Останні стосувалися монастиря і братії, спасіння окремих монахів, їх душ і власної душі, дарування часу для покаяння, збереження власної честі як представника монашества, бажання побачити св. Феодосія. Тобто ці прохання були духовного характеру.

Наступна категорія обставин – «**Нешастя**» (14). Плач і сум були викликані (або в тексті йшлося про них як про такі, що будуть чи можуть бути викликані) своєю відсутністю при перенесенні мощей дорогого наставника, неможливістю обрати ігумена, покараннями від Бога (гнійними ранами; гоніннями, що супроводжувалися і фізичним знищенням), сліпотю, крадіжкою того, що дане на збереження, фізичними труднощами, гнівом князя, втраченою попереднього становища.

Актуалізовані в тексті також сумні емоції, що пов'язані зі **втраченою майна** (11). Власне, йдеться про емоції лише трьох героїв КПП: прп. Феодора, прп. Арефи та Захарії. Прп. Феодосій лише говорить, що «**отлученіе ... селъ**» не може бути причиною його смутку. Призначення більшості з цих згадок суму – це, очевидно, загострити увагу читача на тому, наскільки грішно і згубно для душі побиватися за вкраденим чи пожертвованим/розданим у милостиню багатством.

«**Розлука–зустріч**» (10). У тексті КПП плачуть/сумують, коли продовжають в монастир і розлучаються назавжди, коли виявляють зникнення і розуміють втрату (через зникнення) когось із рідних, коли зустрічаються після тривалої розлуки. Останнє, до речі, властиве не лише для мирян, але й для монашества. Можливо, сльози при зустрічі останніх (прп. Феодосія та Никона Великого) – це сльози радості. Одного разу у тексті йдеться про розлуку з дітьми не в контексті розповіді, а в риторичному запитанні прп. Феодосія: «**или дѣтїи отлученіе ... опечалуетъ мя**» [1, с. 67].

Труднощі монашеського побуту проявляються через 8 згадок печалі (принаймні, припустимої, можливої) у зв'язку з «**важкими, такими, що засмучують, умовами життя**». Всі вони пов'язані з печерножительством на першому етапі існування тут (в Печерському монастирі) монашеської общини (і лише один випадок

повідомляє про печеру, у якій поселився прп. Іоанн Багатотерпеливий).

«**Нездійснення очікуваного**» також є відносно чисельною категорією обставин суму і сліз (7). Майже всі повідомлення про ці емоції (6) пов'язані з різними сторонами духовного життя: неможливість знайти мощі прп. Феодосія (сумували і плакали, бо думали, що святий не хоче себе явити), відкладення освячення храму митрополитом (через відсутність кам'яної плити для Престолу), ненаписаність намісної ікони до свята. Лише одне повідомлення стосується глибокого суму бояр через те, що (якщо ми правильно зрозуміли) після відходу їхнього князя у монастир вони втратили очікувані можливості (перш за все, славу). До речі, тільки в цьому випадку сум виражений словом, що позначає заборонений для християнина стан – «**уныніе**» [1, с. 115].

«**Несолодка їжа**» (5) як можлива обставина суму також згадується в КПП. Власне, тут, насправді, йде мова не про дійсний смуток, а, навпаки, про те, що святий радісно сприймали труднощі (4 повідомлення з 5), і це виражено через «**николиже**». В одному випадку маємо справу з риторичними, як нам здається, словами прп. Алімпія, котрі він промовляє, пригосаючи вірменина. Важливо також зауважити, що їжа прп. Феодосія та Прохора Лободника була ще простішою і грубішою, ніж та, яку споживала братія. Тобто це була їх добровільна особиста жертва заради Господа.

Чотири рази йдеться в КПП про скорботу, пов'язану з **перепонами на богоугодному шляху**, обраному подвижниками: заборону лекти профори (вони необхідні для Божественної Літургії), труднощами з прийняттям постригу, неможливістю утаїтися від матері і страхом бути виведеним нею із монастиря.

Через лексику сумних емоцій відображені також **хвилювання за рідну дитину** (4). Із них три належать матері прп. Феодосія і одне – батькові прп. Варлаама. Жаль викликаний як важкими умовами, у яких перебувають їх сини, так і невідомістю, чи жива дитина (щоправда, це вже була хитрість матері прп. Феодосія, бо на той час, коли говорила прп. Антонію ці слова, вона вже знала, що її син у печері святого подвижника).

«**Прохання**» (4). Як і молитву до Господа, Божої Матері і прп. Феодосія, супроводжують сльози також мольба (у тексті тричі про неї сказано саме різними формами слова молитися: **моляся, моляху, молилися быхом**) по відношенню до людини. Це зближує названі категорії. Прп. Феодосій слізно молив прп. Антонія прийняти його (з метою постригу). Більш індивідуальні обставини решти трьох прохань наближують її (категорію) до категорії «покаяння». Так, зі сльозами брат просить в іншого брата прощення і злодії просять (у двох випадках), власне, теж пробачення (хоча прямо про це не зазначається) та звільнення їх від нерухомоті.

«**Повчання**». У двох випадках сльози у КПП супроводжують повчання прп. Феодосія.

Двічі сказано про сум через «**неналежне ставлення з боку ближніх**». Одного разу – у контексті його заборони, а іншого – у змалюванні смирення прп. Феодосія і правильного відношення до неприємностей та образ, бо зазначено, що святий «**...и о томъ не поскръбѣ**» [1, с. 70].

Лише одного разу ми визначили **радість** як обставину сліз. Йдеться про випадок, коли прп. Феодосій, почувши,

що прп. Даміан отримав обітницю спасіння, *осклабися лицем и, мало прослезився, глаголетъ* [1, с. 52].

Отже, за КПП можна виділити 16 категорій обставин смутку та плачу (є серед них такі, щодо яких згадуються тільки сльози чи тільки печаль): покаєння/очікування власної смерті; смерть ближнього; нещастя ближнього; молитва; нещастя; втрата майна; розлука–зустріч; важкі, такі, що засмучують, умови життя; нездійснення очікуваного; несолодка їжа; перепони на богоугодному шляху; хвилювання за рідну дитину; прохання; повчання; неналежне ставлення з боку ближніх; радість. Всі вони відображають як уявлення про те, коли можна чи потрібно було скоріти або/та плакати, так і реальні обставини, за яких сумувала та проливалася сльози людина українського середньовіччя. Оскільки ж КПП – пам'ятка, у якій змальовані подвиги преподобних отців і яка була зорієнтована насамперед на монашествуючих, то, зрозуміло, більшість обставин пов'язана саме з ними. Кілька категорій стосуються тільки чорноризців, їх печалі та сліз, а до однієї категорії входять сумні емоції виключно мирян (хвилювання за рідну дитину). Саме такий набір обставин смутку та плачу пов'язаний, як нам здається, і з тим фактологічним матеріалом, який вміщений у КПП, і з авторським розумінням важливості актуалізації в тексті тієї чи іншої обставини, із знаком плюс чи мінус відповідно. Аналіз цих богословських оцінок повинен стати продовженням дослідження у заданому напрямку.

Список використаних джерел

1. Абрамович Д. І. Києво–Печерський патерик. Репринтне видання / Д. І. Абрамович. – К.: Час, 1991. – 280 с.
2. Евфивулос Е., архимандрит. Путь слёз / По творениям святого Симеона Нового Богослова / Архимандрит Епифаний (Евфивулос); [пер. с греч. А. Никифоровой]; Святыя отцы о плаче и сокрушении / [Сост. П. Добровцов]. – М.: Паломник, 2012. – 224 с.
3. Конт Ф. «Кончавше правило, паки начах молитися Христу и Богородице со слезами» (Слезы в русской духовной культуре) [Электронный ресурс] / Франсис Конт // Тело в русской культуре: сб. статей / [Сост. Г. И. Кабакова, Ф. Конт]. – М., 2005. – Режим доступа: <http://www.fedy-diary.ru/html/112010/11112010-03a.html> (дата обращения 08.05.2015).
4. Ле Гофф Ж. История тела в средние века / Жак Ле Гофф, Никола Трюон; [пер. с фр. Е. Лебедевой]. – М.: Текст, 2008. – 189, [3] с.
5. Лурье В. М. Введение в критическую агиографию / В. М. Лурье. – СПб.: Аxioma, 2009. – 238 с.
6. Сивець С. Філософсько–літературна інтерпретація категорій «мовчання» та «тйші» в «Києво–Печерському Патерику» / С. Сивець // Літературознавчі студії: збірник наук. праць / [Відп. ред. Г. Ф. Семенюк]. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2013. – Вип.39. – Ч.2. – С.388–391.

References

1. Abramovich D. I. Kyjevo–Pechers'kyj pateryk. Repryntne vydannja / D. I. Abramovich. – K.: Chas, 1991. – 280 s.
2. Evfivulos E., arhimandrit. Put' sljoz / Po tvorenijam svjatogo Simeona Novogo Bogoslova / Arhimandrit Epifanij (Evfivulos); [per. s grech. A. Nikiforovoj]; Svjatye otcy o plache i sokrushenii / [Sost. P. Dobrocvetov]. – M.: Palomnik, 2012. – 224 s.
3. Kont F. «Konchavshe pravilo, paki nachah molititsja Hristu i Bogorodice so slezami» (Slezy v russkoj duhovnoj kul'ture) [Elektronnyj resurs] / Fransis Kont // Telo v russkoj kul'ture: sb. statej / [Cost. G. I. Kabakova, F. Kont]. – M., 2005. – Rezhim dostupa: <http://www.fedy-diary.ru/html/112010/11112010-03a.html> (data obrashhenija 08.05.2015).
4. Le Goff Zh. Istorija tela v srednie veka / Zhak Le Goff, Nikolja Trjuon; [per. s fr. E. Lebedevoj]. – M.: Tekst, 2008. – 189, [3] s.
5. Lur'e V. M. Vvedenie v kriticheskiju aგიოგრაფiju / V. M. Lur'e. – SPh.: Axioma, 2009. – 238 s.
6. Syvec' S. Filosofs'ko–literaturna interpretacija kategorii' «movchannja» ta «tyshi» v «Kyjevo–Pechers'komu Pateryku» / S.

Syvec' // Literaturoznavchi studii': zbirnyk nauk. prac' / [Vidp. red. G. F. Semenjuk]. – K.: VPC «Kyj'vs'kyj universytet», 2013. – Vyp.39. – Ch.2. – S.388–391.

Petrushko L. A., Master, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kyiv), Liudmylchuk@mail.ru

The circumstances of sadness and sorrow in the text of the Kyiv–Caves Paterikon

The article is devoted to the consideration of the circumstances of important in the Middle Ages emotions, through the text of the Kyiv–Caves Paterikon. The conditions, under which the source refers to sorrow and weeping, reflect the two components of reality: the real situation in which they manifested in that era, and understanding that they are appropriate or inappropriate in specific cases, and therefore the significance for Christians of what they caused.

The article analyzes the 16 categories of circumstances of sorrow and weeping. Since the fact that the Kyiv–Caves Paterikon is hagiography paper, the majority of the conditions is associated with monastics and various aspects of spiritual life. The set of circumstances of sorrow and weeping, presented in the Paterikon is linked with the factual material that is placed in the text, and with the author's understanding of the importance of mainstreaming one or the other circumstances, with a positive or negative evaluation.

Keywords: Kyiv–Caves Paterikon, circumstances sadness and crying, Ukrainian Middle Ages.

Петрушко Л. А., магистр, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), Liudmylchuk@mail.ru

Обстоятельства печали и плача в тексте Киево–Печерского Патерика

Статья посвящена рассмотрению обстоятельств важнейших в средневековье эмоций, по тексту Киево–Печерского Патерика. Условия, в которых в источнике упоминаются печаль и плач, отражают две составляющие действительности прошлого: реальные ситуации, в которых они проявлялись в ту эпоху, и понимание их целесообразности или нецелесообразности в конкретных случаях, а значит – значимости для христианина того, чем они вызваны.

В статье проанализированы 16 категорий обстоятельств печали и плача. Поскольку Киево–Печерский Патерик есть агиографическим памятником, в котором изображены подвиги преподобных отцов, большинство условий связано именно с монашествующими и различными аспектами духовной жизни. Набор обстоятельств печали и плача, представленный в Патерику, связан и с тем фактологическим материалом, который помещен в тексте, и с авторским пониманием важности актуализации того или иного обстоятельства, со знаком плюс или минус соответственно.

Ключевые слова: Киево–Печерский Патерик, обстоятельства печали и плача, украинское средневековье.

* * *

УДК 21+215:130.2

Яковенко А. І., доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри світової філософії та естетики, Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля (Україна, Полтава), Yakov4110@gmail.com

Двовір'я: сутність діалектики християнства і язичництва періоду Київської Русі

Обґрунтовується думка про те, що звернення до проблематики масової релігійності періоду Київської Русі вимагає урахування специфіки буденної релігійної свідомості в контексті діалектики християнства і язичництва є актуальним, а емпіричні дослідження і спостереження цілісних релігійно–філософських тенденцій взаємиснування і взаємодоповнення християнства і язичницьких вірувань в системі «двовір'я» у поглядах релігійних дослідників є метою статті.

Зміст статті – верифікаційна експлікація феномену «двовір'я» як сегмента системи духовної культури Київської Русі з перспективою подальшої наукової рефлексії на основі релігійного синкретизму в світлі прояву етико–естетичного універсалізму кїво–руської культури.

Ключові слова: двовір'я, християнство, язичницькі вірування, релігія, Київська Русь, духовне пізнання, істина, мораль, світогляд.

Духовне оновлення української нації надає українському суспільству орієнтири щодо глибокого вивчення духовної спадщини українського народу.

Серед різних аспектів такої багатогранної теми, як релігійне життя Київської Русі слід виділити проблему взаємин християнства і язичництва. Парадигми суспільної